

אף אתה אמור לו

החכם שואל: מה העדות והחוקים וכו'? והתשובה שעונים לו: 'אף אתה אמור לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן'.

הג"ר אשר וייס שליט"א הקשה: מה התשובה שעונים לו קשור למה שהקשה? כמו"כ, מה הכוונה שעונים לו 'כהלכות הפסח' בכ' הדמיון?

הוא מקשה והוא מתרץ: ההלכה ש'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' פירושה, שאחר אכילת קרבן הפסח, אין מביאין קינוחי סעודה (מנה אחרונה, מתוקים) כדי שישארו עם הטעם המיוחד של הקרבן פסח.

זו כוונת בעל ההגדה, כאשר הבן שואל, ענה לו בנועם ובסבלנות בלשון שישאר לו טעם טוב בפה 'כמו' הלכות הפסח של להשאיר הטעם הטוב של הקרבן פסח.

בדבריו אלו נוכל להוסיף ולבאר המילים שקודמים להם 'אף אתה אמור לו' כלומר, גם אם האבא כעת בלחץ וחרון אף מכל הטרדות שקדמו לחג ומכל החומרות והסייגים שעושים בחג הפסח, דהיינו 'אף אתה' שאתה במצב של אף, למרות זאת 'אמור לו' אמירה רכה ועדינה שישאר לו טעם טוב בפה מכל הסדר הקדוש הזה.

פנח"ס זה אליהו

בליל הסדר אנו זוכים לביקור של אליהו הנביא בבתנו, והענין בזה, כי בליל פסח אנו חוגגים את גאולתנו ולכן הוא בא לבקרנו, להזכירנו כי בקרוב יבא לבשר את גאולתנו מהגלות הארוך הזה והדבר תלוי בנו, אם נרבה במעשים טובים ונשוב אל בוראנו כראוי, נזכה שיחיש גאולתנו.

אמרו חז"ל 'פנח"ס זה אליהו', ופנח"ס זה מהגאולים ממצרים, שנגאלו כאשר היו כבר בתוך מ"ט שערי טומאה, על סף שער החמישים ונבחרנו לעם ה' ומיד החלה הספירה להעפיל אל חמישים שערי הקדושה במעמד הר סיני.

ודבר זה הוא חיזוק גדול עבורנו, להיזכר בליל הסדר, שהוא עצמו זמן מסוגל לזכות לגאולה, והוא באמצע חודש הגאולה, שהרי אמרו חז"ל 'בניסן נגאלו ישראל ובניסן עתידין להיגאל' ובפרט בעת פתיחת הדלת לכבוד אליהו הנביא, הוא פנח"ס, להיווכח, שאפשר להגיע מהר אל נ' שערי הקדושה עם הגאולה.

זה נרמז בשמו של 'פנח"ס' שהם אותיות 'פסח נ', להזכיר לנו כי כשם שהוא זכה להיות מהגאולים ולעלות לנ' שערי קדושה, כן נזכה לכך בקרוב, אמן.

אילו קרבנו לפני הר סיני

בהגדה אנו אומרים: אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, דיינו' וכבר הקשו, מה תועלת יש בכך שקרבנו לפני הר סיני, אם לא כדי שנקבל עליו את התורה הקדושה?

והנראה, כי בציוויים שציווה השי"ת את משה לצוות את בני ישראל בענין הר סיני, היה נקודות שהם עצמם היה בהם דברים מועילים.

על הפסוק 'ויחן שם ישראל כנגד ההר' דרשו חז"ל 'כאיש אחד בלב אחד', האחדות הזאת שנגרמה בעת שקרבנו לפני הר סיני, היא כשלעצמה ברכה.

כמו"כ, יחד עם הקירבה להר סיני, נצטוינו 'הגבל את ההר וקדשתו' וזה מסר חשוב כשלעצמו, שדוקא כאשר מתקרבים למקום קדוש, יש לזכור ההגבלות שציוונו הבורא ולא לחרוג להתקרב יותר ממה שנצטוינו כי סכנה גדולה יש בזה כפי שהתרה משה מפי הקב"ה.

אילו נתן לנו את המן

בפיוט 'דיינו' אנו אומרים: אילו נתן לנו את המן ולא נתן לנו את השבת, דיינו'.

יש לבאר מה הקשר בין זה לזה, ומה היה מיוחד במן שניתן להפיק ממנו אותה התועלת שמפיקים אנו מיום השבת קודש?

להסביר הדבר, אקדים מה ששמעתי מידידי המשפיע הגה"ח הר' שלמה שולמן שליט"א, שביאר למה קוראים לזה 'יציאת מצרים' ולא יציאה ממצרים? לרמז כי כל אחד יש לו קצת מצרים בתוכו ויש בכל שנה להתחזק ולעשות 'יציאת מצרים' דהיינו, להוציא הרוע של מצריים מתוכנו.

והרחבתי בדבריו, שהרי המילה 'מצרים' עניינה מיצר, שיש במשמעותה גם צרות עין לזולת וכידוע, שככל שיש צמצום ברמת החיים, צרות העין מתגברת, כדאיתא בחז"ל שכשיש שפע בעולם, אין עין הבריות צרות זה לזה.

מאכן המן מן השמים, היה ההרחבה הכי אפשרית בפרנסה, שראו בבירור שכל אחד יש לו את מנת חלקו ואין פרנסתו של האחד תלויה בזולתו.

ובאמת, זה עניינו של יום השבת, שהכל מוכן ומזומן וכל השבוע מתברך מיום השבת, כי 'כל המענג את השבת הקב"ה נותן לו נחלה בלי מצרים', שזה מוכיח את אמונתנו שהכל מאיתו יתברך וכל הנראה לעין אינו אלא גזירה של 'מס ההשתדלות' ותו לא, כדאיתא בחובת הלבבות שער הבטחון.

למה לא זכה, משום שבאמת הוא רק בן שמונה עשרה ולא בן שבעים?.

רביעית: אם ר' אלעזר לא היה לו מתחילה את דרשת בן זומא, על סמך מה חלק על חכמים וסבר שמזכירין יציאת מצרים בלילות?

חמישית: האם יש קשר לבן זומא דוקא, לדרוש דרשה זו?

ולתרץ הקושיות, נקדים, שהרי פסוק מפורש בתורה: דברים טז א' הוציאך ה' א' ממצרים לילה' ומכח פסוק זה דרש ר' אבא 'הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב' ור"א בן עזריה פוסק על סמך פסוק זה כי צריך לאכול את קרבן הפסח רק עד חצות.

ויש לדרוש, שהרי עם ישראל כבר חגגו את ליל הסדר עוד בטרם יצאו ממצרים, כאשר פיזית עוד היו בתוך מצרים ואפי' מכת בכורות עוד לא היתה, אלא הובטחנו מפי הקב"ה להיגאל הלילה וממילא הרי אנו כבר גאולים, שגאולה אמיתית אינה גשמית אלא רוחנית, דהיינו, חירות המחשבה ותלות מוחלטת בקוב"ה.

וכאמרם ז"ל: 'אין לך בן חורין ממי שעוסק בתורה', ורבינו הג"ר מרדכי דרוק זצ"ל היה אומר תדיר: הלא הבן תורה הוא הכי משועבד שבעולם, מהרגע שמתעורר ואומר מודה אני, ואינו נוגע כלום קודם נט"י וכל פסיעה ודיבור מדוקדק ע"פ חשבון, ואיך הוא נקרא בן חורין? אלא שהחירות האמיתית היא התלות המלאה בבורא עולם.

גם ידוע מה שאמרו צדיקים על הפסוק: 'להגיד בבוקר חסדך', נוח להודות בבוקר כשהכל מאיר ומחיך, לעומת זאת, כאשר חשוך ועצוב בחינת לילה, אזי 'ואמונתך בלילות' שבמצב לילה יש להתחזק באמונה בבורא עולם כי הכל לטובה.

ועל זה אמר ר"א בן עזריה 'מזכירין יציאת מצרים בלילות', היינו, לא די לשבח ולהזכיר גבורות ה' ביום, כאשר השמש מאירה והכל הולך למישרים, אלא שגם בלילות יש להזכיר זאת, וכמו שבמצרים עצמה כבר חגגו את ליל הסדר למרות שרק הנפש נגאלה כך גם עלינו להזכיר ולהודות בלילות.

ומוסיף רבי אלעזר: הנה אני רק בן 18 שנה, ואיך אהיה ראש הישיבה ואקח את מקומו של רבן גמליאל נשיא ישראל? אלא מאי? הרי אני כבן ע' שנה, שכשהקב"ה רוצה הוא מצמיח לי זקן לבן ונותן בלב חכמי ישראל לבחור בי, וזה הראיה שלא המצב הפיזי גורם, רק החלטת בורא העולם והאמונה בו וברצונו, וממילא, גם לגבי הזכרת יציאת מצרים יש להזכיר בלילות כאמור.

וחלק זה של ברכת יום השבת, היה במאכל הרוחני מן, שראו בבירור שזה מאת ה', וזה השיגו ע"י המן כמו שאנו משיגים את ההשגה הזאת ביום השבת.

ממילא, שייך שפיר למימר 'אילו נתן לנו את המן ולא נתן לנו את השבת, דיינו' כלפי חלק זה שהמן נתן לנו חיזוק בבטחון גמור בבורא יתברך כעין השבת.

מצות - פטירן

תרגום המילה 'מצות' היא 'פטירן'.

יש בזה רמז שע"י המצות ושמירתן כדבעי ניתן להיפטר מכל הצרות, כשם שהמצות היו הסמל שנפטרנו מגלות מצרים וזוהמתם.

גם ירומז בזה, כי ככל שהאדם זקוק ליותר הוא נצרך יותר, משא"כ מי שמסתפק במועט ולחם פשוט, הוא פטור מכל ההגבלות והתאוות שהעולם מציע.

ואכלתם אותו בחפזון

לקראת סוף הסעודה בליל הסדר, ממהרים בכל בית בישראל כדי להספיק את אכילת האפיקומן לפני זמן חצות הלילה, ובזה מסתיימת הסעודה ואין לאכול אחריה.

כתב החתם סופר כי מציאות זו הינה 'זכר לחפזון', שהרי בליל סדר מצרים ציווה הקב"ה לאכול את קרבן הפסח בחפזון.

הוספתי, כי יש לכך רמז, שהמילה 'חפזון' ר"ת: זמן פסח, נאכל חצות ומסיים.

מזכירין יציאת מצרים בלילות

באמצע ההגדה אנו אומרים: 'א"ר אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנא' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך הימים, כל ימי חיך הלילות, וחכ"א ימי חיך העוה"ז, כל ימי חיך להביא לימות המשיח'.

ובמס' ברכות פרק א' משנה ה' נפסק להלכה: 'מזכירין יציאת מצרים בלילות' ומביא את כל הקטע דלעיל.

ויש לדייק בזה כמה דיוקים.

ראשית: למה נפסק הלכה כר' אלעזר כנגד חכמים, והרי יחיד ורבים הלכה כרבים?

שנית: מכל המימרות של ר' אלעזר בש"ס, למה דוקא בזה מתלונן ר"א שלא זכה שיידרש כמותו?

שלישית: הלא הא דמוסיף ר"א שהוא כבן שבעים שנה ולא בן ע' ממש (שהרי באמת היה רק בן 18), הא גופא הטעם

הגליון מוקדש לעילוי נשמת אם אבי מרת חנה ע"ה ב"ר בן ציון הלוי דינקלס ז"ל,

נלב"ע י"ד ניסן ערב חג הפסח תשל"ג, תנצב"ה.

המעוניין להבל הגליון לאימייל מדי שבוע. יכתוב לכתובת דלהלן: maadonev@gmail.com